

ملوک

ویرانی آرمیو پیکان

کاش: محمد ابراهیم پانی

آثار مولی

سرسناسه : آیتی، محمدابراهیم، ۱۳۸۱ - ۱۳۴۳.

عنوان و نام پدیدآور : مقولات و برخی آراء مربوط به آن، نگارش محمدابراهیم آیتی.

مشخصات نشر : تهران، مولی، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری : چهارده، ۳۲۲ص، ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م

شابک : 978-600-339-142-0

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

یادداشت : واژه‌نامه

یادداشت : کتابنامه ص [۳۱۱]-[۳۱۶]؛ همچنین به صورت زیرنویس.

یادداشت : نمایه

عنوان دیگر : مقولات و آراء مربوط به آن

موضوع : فلسفه اسلامی

موضوع : Islamic philosophy

موضوع : مقولات

موضوع : Categories (Philosophy)

رده بندی کنگره : BBR۵۵

رده بندی دیویی : ۱۸۹/۱

شماره کتابشناسی ملی : ۷۵۸۰۹۴۳

وضعیت رکورد : فیبا

انتشارات مولی

تهران: خیابان انقلاب-چهارراه ابوریحان-شماره ۱۱۵۸، تلفن: ۶۶۴۰۹۲۴۳-نمابر: ۶۶۴۰۰۰۷۹

وب سایت: www.molapub.com • اینستاگرام: molapub • تلگرام: molapub • ایمیل: molapub@yahoo.com

مقولات و برخی آراء مربوط به آن

نگارش: دکتر محمدابراهیم آیتی

چاپ اول: ۱۴۰۰=۱۴۴۲ • ۵۲۰ نسخه • ۳۳۷/۱
۱۴۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۳۹-۱۴۲-۰ ISBN: 978-600-339-142-0

طرح جلد: علی اسکندری • حروفچینی: دریاچه کتاب • چاپ: دیدآور • صحافی: نوری

کلیه حقوق مربوط به این اثر محفوظ و متعلق به انتشارات مولی است

۱۱۰۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

پیشگفتار

پیدایش علم منطق و ابواب آن

۱. ارسطو واضع علم منطق

۲. منطق ارسطو و بخش‌های آن

۳. دلیل انحصار ابواب منطق در نه باب

مباحث عمومی راجع به مقولات

۱. مقولات از کیست؟

۲. شارحان قاضی‌نوری‌ها

۳. فهرست کتاب مقولات ارسطو

۴. تفسیر مقولات و تعبیرات مختلف آن

۵. جای بحث مقولات، فلسفه و کلامیات علم منطق

۷. بحث مقدماتی راجع به الفاظ موضوعه

۸. مقسمه مقولات

۱. وجود: شیخ در دانشنامه علایی وجود را مقسم مقولات قرار داده

۲. موجود

۳. موجود حادث

۴. موجودات غائیه

۵. ماهیت ممکن‌الوجود

۹. تقسیمات موجودات

۱۰. وجود یا موجود یا ماهیت، جنس غائی مقولات نیست

۱۱. عرض، جنس غائی نه مقوله نیست

۱۲. اقوال مختلف در شماره مقولات

۱۳. احتمالات در شماره مقولات

۱۴. اشعار و عبارات جامع مقولات عشر

۱۵. آیا هر یک از ده مقوله معنی جنسی است؟

۱۶. آیا هر یک از ده مقوله، جنس غائی است؟

۱۷. چرا اجناس غائیه بیش از ده مقوله نباشد؟

۱۸. بیان انحصار مقولات در ده مقوله نه چهار ضریق

۱۹. اقامه برهان بر حصر مقولات از دو راه

۲۰. مقولات چگونه به انواع خود منقسم می‌گردند

۲۱. شمول مقولات همه یا معظم اشیاء را

۲۲. ترتیب وجودی مقولات

مباحث مشترک جوهر و عرض

۱. بررسی ماهیت جوهر و عرض

۲. اقسام ترکیب در جوهر و عرض

مقوله جوهر، مباحث عمومی جوهر

۱. تعریف‌های مختلف جوهر

۲. دو اشکال بر تعریف جوهر

۳. جوهر معنی جنسی است نه عرضی

۴. خواص جوهر

۵. جوهریت کلیات جواهر

۶. جواهر اولی و جواهر ثانیه

۷. اولویت جزئیات جواهر به جوهریت از کلیات آن

۸. چند اشکال از شیخ الشیرازی

۹. یک چیز نشاید جوهر و عرض باشد

۱۰. مباحثی متفرقه راجع به جوهر

۱۱. اطلاعات جوهر

۱۲. تقسیمات مختلف جوهر

مباحث جسم طبیعی

۱. اقوال فلاسفه در حقیقت جسم طبیعی

۲. اقوال متکلمان در ماهیت جسم

۳. تعریف جسم طبیعی

۴. هیولی و صورت

مباحث نفس

۱. تعریف نفس یعنی «جوهر مجرد از ماده در ذات نه فعل»

۲. دلایل اثبات نفس

۳. در اثبات اینکه نفس عین بدن نیست

۴. دلایلی هم بر جوهریت و تجرد نفس آورده‌اند

۵. اقوال متکلمان درباره نفس

مباحث عقل دلایل اثبات عقل

مباحث عمومی عرض

۱. تعاریفات مختلف عرض (هیئت)

۲. استعمالات فی

۳. اطلاعات عرض

۴. وجود یک عرض در دو محل محال است

۱۴۳	۵. بنیام عرض به عرض جایز است
۱۴۵	۶. انتقال عرض از محلی به محلی محال است
۱۴۸	۷. حواجز اجتماع دو یا چند عرض غیرمتشابه در یک محل
۱۴۸	۸. برهان شیخ بر وجوب انقسام حال به انقسام محل مطلقاً
۱۵۱	۹. انقسام حال مطلقاً موجب انقسام محل نیست
۱۵۲	۱۰. تقسیمات عرض
۱۵۴	۱۱. قول متکلمان به عرض بودن صورت و رد آن
۱۵۵	۱۲. اصطلاحات لفظ موضوع
۱۵۵	۱۳. تعریف موضوع
۱۵۸	۱۴. فرق بین موضوع و ماده و محل
۱۵۹	۱۵. کائن در محل
۱۵۹	۱۶. مباحثی متفرقه راجع به عرض از متکلمان
۱۶۶	۱۷. وجود وحدت و ثبوتی بودن آن
۱۶۶	۱۸. دلایل عدم وجود وحدت و رد آنها
۱۶۷	۱۹. زائد بودن وحدت بر ذات واحد
۱۶۷	۲۰. دلیل عرض بودن وحدت
۱۶۹	۲۱. نه مقوله عرض
۱۷۲	۲۲. برهان عرض بودن هر یک از نه مقوله
۱۷۳	مقوله کم
۱۷۳	۱. تعبیّرات مختلف آن
۱۷۳	۲. لفظ کم
۱۷۴	۳. رسوم مختلف کم
۱۷۶	۴. تقسیمات کم و انقسام آن در هر یک از آنها
۱۷۹	۵. اصطلاحات وضع
۱۸۰	۶. کم متصل و منفصل
۱۸۱	۷. تعریف کم متصل
۱۸۱	۸. فرق میان مقدار که عرض است و حسیمیت که جوهر است
۱۸۷	۹. دلیل کسانی که کم و یا کم متصل را جوهر دانسته‌اند
۱۸۸	۱۰. مقدار بدون ماده وجودپذیر نیست
۱۸۸	۱۱. خواص کم
۱۸۹	۱۲. چهار خاصه حقیقی و ذاتی کم که در غیر...
۱۹۰	۱۳. خواص اضافی کم
۱۹۴	۱۴. کم بالعرض و قسام آن
۱۹۵	۱۵. تعریف جسم تعلیمی که این مقنع از آن «جسه»...
۱۹۶	۱۶. تعریف سطح که این مقنع از آن «سبط» تعبیر کرده است
۱۹۶	۱۷. تعریف خط
۱۹۶	۱۸. تعریف نقطه

۱۹. احکام نقطه
 ۲۰. زمان اقسام کم متصل است نه متصل
 ۲۱. دلایل کم متصل بودن زمان
 ۲۲. پانزده قول در حقیقت زمان
 ۲۳. دلایل اثبات وجود زمان
 ۲۴. دلیل عرض بودن زمان
 ۲۵. اثبات وجود عدد و نبوتی و عرض بودن آن
 ۲۶. اثبات وجود مقادیر و نقطه
 ۲۷. دلایل وجودی بودن این امور
 ۲۸. عرض بودن مقادیر و نقطه
 ۲۹. خفت و ثقل از اقسام کم نیست
 ۳۰. مکان و مقوله آن
 ۳۱. اثبات وجود مکان
 ۳۲. بررسی ماهیت مکان
 ۳۳. اقسام مکان
- مقوله کیف**
۱. تعبیرهای مختلف آن
 ۲. تعریفات کیف
 ۳. تقسیم کیف به چهار قسم
 ۴. قسم اول: کیفیات محسوسه
 ۵. خاصه این نوع از کیف
 ۶. اقوال و تقسیمات نادره در مقوله کیف و کیف محسوس
 ۷. اثبات عرض بودن کیفیات محسوسه
 ۸. تقسیم کیف محسوس به پنج قسمت
 ۹. قسمت اول: کیفیات ملموسه
 ۱۰. تعریف هر یک از کیفیات ملموسه
 ۱۱. قسمت دوم: کیفیات مبصره
 ۱۲. قسمت سوم: کیفیات مسموعه (صوت)
 ۱۳. قسمت چهارم: کیفیات مذوقه (طعم)
 ۱۴. قسمت پنجم: کیفیات مشمومه (روائح)
 ۱۵. قسم دوم: کیفیات استعدادیه
 ۱۶. قسم سوم: کیفیات نفسانیه
 ۱۷. قسم چهارم: کیفیات مختصه به کمیات
 ۱۸. اقسام چهارگانه کیف مختص به کم
 ۱۹. استقامت و استداره
 ۲۰. اثبات دائره
 ۳۱. شکل و زاویه

۲۴۵	۲۲. کیفیات مختصه به اعداد
۲۴۶	مقوله وضع
۲۴۶	۱. تعبیرها و تعریف‌های مختلف آن
۲۴۷	۲. اطلاقات وضع
۲۴۸	۳. وقوع تضاد در مقوله وضع
۲۴۸	۴. وقوع شدت و ضعف در مقوله وضع
۲۴۸	۵. اقسام وضع و تقسیمات آن
۲۴۹	۶. تخیل و تکالیف
۲۵۰	مقوله این
۲۵۰	۱. تعبیرها و تعریف‌های مختلف آن
۲۵۲	۲. تقسیمات این
۲۵۴	۳. بودن جسم در مکان غیر از وجود آن فی نفسه است
۲۵۴	۴. خاصه این
۲۵۵	۵. عروض تضاد برای این
۲۵۵	۶. قیون اشد و اضعف
۲۵۶	مقوله ملک
۲۵۶	۱. تعبیرها و تعریف‌های مختلف آن
۲۵۹	۲. اقسام ملک و تقسیمات آن
۲۶۰	مقوله متی
۲۶۰	۱. تعبیرها و تعریف‌های آن
۲۶۱	۲. اقسام متی
۲۶۳	دو مقوله فعل و انفعال
۲۶۳	۱. تعبیرات و تعریفات مختلف آن دو
۲۶۶	۲. عروض تضاد در دو مقوله فعل و انفعال
۲۶۶	۳. شدت و ضعف در این دو مقوله
۲۶۶	۴. اشکال بر وجودی بودن این دو مقوله
۲۶۷	۵. نسبت حرکت به مقولات
۲۶۸	۶. اقوال مختلف درباره حرکت
۲۶۹	۷. مقولاتی که حرکت در آنها واقع می‌شود
۲۷۴	مقوله اضافه
۲۷۴	۱. تعبیرات مضاف
۲۷۴	۲. اطلاقات مضاف
۲۷۴	۳. بررسی آن مضاف که مقوله است
۲۷۵	۴. تعریفات مضاف
۲۷۹	۵. خواص دو مضاف
۲۸۱	۶. اثبات وجود مضاف (اضافه)
۲۸۴	۷. دلایل وجود مضاف

آن و بیان انحصار ابواب منطق در نه باب به عنوان مقدمه آغاز می‌شود. و سپس به مباحث عمومی مربوط به مقولات یعنی مباحثی که اختصاص به یک یا چند مقوله ندارد، می‌پردازد و پس از بحث مختصری راجع به آنکه مقولات از کیست، و ترجمه مختصری از هر یک از شارحان و مفسران قاطیغوریاس که از دوران ارسطو یعنی چهار قرن پیش از میلاد تاکنون آن را ترجمه یا شرح و تفسیر کرده‌اند، و معرفی کردن سی و چهار نفر شارحان و مترجمان و مفسران منطق ارسطو در شرق و غرب، و دادن فهرست جامعی از کتاب مقولات ارسطو مطابق ترجمه اسحاق بن حنین، با نشان دادن جای هر مطلب و شماره هر صفحه در دو نسخه تلخیص ابن رشد، و منطق ارسطو (به منظور توجه دادن به مطالبی که ارسطو در کتاب مقولات آورده است و تفصیلاتی که پس از وی بر آن افزوده‌اند وارد بحث در مقولات می‌شود.

ابتدا به تفسیر مقولات و تعبیرات مختلف آن توجه شده، و جای بحث مقولات مشخص گشته است. و بزرگانی که بحث مقولات را در کتب منطقی خود آورده‌اند معرفی شده‌اند، و سپس به معمول علمای منطق درباره الفاظ موضوعه مشروح‌تر از آنچه در کتاب‌های دیگر دیده می‌شود بحث شده است و بعد از آن در تعیین مقسم مقولات که غالب بزرگان در آن گرفتار مسامحه گشته‌اند، به تحقیق سخن رفته است. و آنگاه تقسیمات مختلفه وجود تا آنجا که با مبحث مقولات مربوط و مناسب است، ذکر شده، و بر آنکه وجود یا موجود یا ماهیت جنس عالی مقولات نیست، و نیز عرض جنس عالی نه مقوله نیست، اقامه برهان شده، و مشروح‌تر از هر کتابی اقوال مختلف درباره مقولات از مأخذ عربی و فارسی جمع‌آوری گشته، و احتمالاتی که هم در جوهر و هم در عرض بر مبنای اقوال مختلف داده می‌شود، به تفصیل شمارش یافته است. و برای آنکه به هر بحث مربوط به مقولات توجه شده باشد، حتی اشعار و عبارات جامع مقولات از کتب مختلف فارسی و عربی در فصلی علی‌حده جمع‌آوری شده، و چون شرح و توضیح و تفسیر آنها لازم و مهم به نظر نمی‌رسیده، تنها به ذکر آنها اکتفا شده است. جنس بودن و جنس عالی بودن هر یک از ده مقوله جوهر و عرض، و آنکه چرا اجناس عالیه بیش از ده نیستند، و چرا مقولات منحصر در ده مقوله است، مورد توجه دقیق قرار گرفته و بر انحصار مقولات استدلال شده است. کیفیت مقولات به انواع خود، و اینکه آیا مقولات همه چیز را شامل است یا چیزهایی وجودی از مقولات خارج

است، و نیز ترتیب وجودی مقولات، مورد توجه بوده است.

پس از ذکر مباحث عمومی مقولات، زیر عنوان مباحث مشترک جوهر و عرض بررسی ماهیت جوهر و عرض، و اقسام ترکیب جوهر و عرض مورد بحث قرار گرفته است.

در مباحث مربوط به هر یک از مقولات، ابتدا به مباحث عمومی و مشترک آن مقوله، و تعریف‌ها و تعبیرهای مختلفی که دارد، و اشکالاتی که بر بعضی رسوم و تعریفات شده است، و اثبات آنکه آن مقوله معنی جنسی است، و جنس عالی است، نه معنی عرضی، یا ذاتی غیرجنس، یا نوع اضافی، توجه شده، و سپس خواص آن مقوله، و تقسیمات مختلفی که دارد مورد بحث قرار گرفته است. آنگاه در هر کدام از اقسام انواع آن مقوله تا جایی که از حدود مناسبت این کتاب خارج نباشد، بحث شده است. در هر مقوله برخلاف دیگران که غالباً به ذکر یک یا دو تعریف اکتفا می‌کرده‌اند، تعریف‌ها و رسوم مختلف آن مقوله مورد بررسی کامل قرار گرفته و آنچه از دیگر تعریف‌ها بهتر و بی‌اشکال‌تر به نظر می‌رسیده، نشان داده شده و جهت رجحان یا تعیین آن هم ذکر شده است.

چنانکه در جلسه دفاع مورخ ۱۳۵۰/۱/۳۲ در محضر اساتید بزرگوار دانشکده عرض کرده‌ام، وجوه امتیاز این کتاب را می‌توان در چند امر خلاصه کرد:

۱. در همه ابواب و فصول این کتاب جز بیان مطالب و بررسی حقایق، چیزی به نظر نمی‌رسد و هیچ‌گونه سخن‌سازی و عبارت‌پردازی ندارد.

۲. در بیان مطالب و تنظیم آنها دقت و ترتیب خاصی به کار رفته است که در غالب کتب فلسفه معمول نیست و باید چند متن و چندین حاشیه را خواند تا مطلب چند سطر این کتاب به دست آید.^۱

۳. در هر مقوله تعبیرهای مختلف آن در فارسی و عربی استقصا شده است.

۴. در هر مقوله تعریف‌های مختلف عربی و فارسی آن جمع‌آوری شده، و آنها را با هم مقایسه کرده و ملاک و مأخذ تعریف را در هر کدام به دست داده، و راجع یا متعین آن را نشان داده‌ام.